

تحلیل مدیریت نظام جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با جریان‌ها و فرّ ق نوپدید

موسی یاری‌خانی* / محمدهادی فلاح‌زاده** / ابراهیم کلانتری***

چکیده

شیوع جریان‌ها و فرق نوپدید به‌ویژه در میان جوانان، از جمله چالش‌های قابل توجه در مقابل هویت اسلامی و انقلابی جامعه می‌باشد، مسئله این پژوهش تحلیل مدیریت صورت گرفته در مواجهه با جریان‌ها و فرق نوپدید می‌باشد. بررسی راهبرد ج.ا.ا. در مدیریت جریان‌ها و فرقه‌های نوپدید، گویای ممانعت از ترویج آن‌ها و کاهش آسیب‌های آنهاست، اما مصون‌سازی فضای فرهنگی، نیازمند به‌روزرسانی سیاست‌ها، جهت افزایش کارآمدی است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد عدم تعریف یکسان از جریان‌ها، وجود نهادها و سازمان‌های موازی با کارکردهای مشابه، فقدان الگوی استراتژیک کلان در مواجهه با فرق و جریان‌های نوپدید و نبود یک راهبرد تعریف‌شده، باعث عدم اثرگذاری بهینه در مدیریت بوده است؛ بنابراین، توجه به حقوق معنوی مردم، نظارت دقیق بر محصولات فرهنگی، رصد دائمی فرق و جریان‌ها، ارائه محتوای غنی عرفان اسلامی، پرهیز از موازی‌کاری، می‌تواند در کارآمدی بیشتر ساختار مؤثر باشد.

واژگان کلیدی

تحلیل مدیریت، کارآمدی، جریان، فرق نوپدید.

*. دانشجوی دکتری مدرسی معارف اسلامی، گرایش انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی.
m.yarikhani57@gmail.com
** عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب و مدرس گروه معارف اسلامی. falahzadeh@yahoo.com
*** عضو هیئت علمی دانشگاه تهران و مدرس گروه معارف اسلامی. ekalantari@ut.ac.ir
تاریخ دریافت: ۹۸/۲/۳ تاریخ پذیرش: ۹۸/۷/۲۴

طرح مسئله

جریان‌ها و فرق نوپدید به لحاظ ماهیت اجتماعی آنها، بر زندگی فردی و اجتماعی افراد تأثیرگذار هستند. علاوه بر آن، این جریان‌ها می‌توانند طیف وسیعی از جامعه، اعم از مردان، زنان و جوانان را تحت‌تأثیر خود قرار دهند. مراد از جریان‌ها و فرق نوپدید، مجموعه‌ای از جریان‌ها و فرقی است که با نام معنویت و عرفان به فضای فرهنگی جامعه وارد شده و داعیه معنویت‌گرایی دارند. بررسی این جریان‌های نوپدید نشان می‌دهد که هرچند برخی از آنها ریشه در فرق و گروه‌های دینی و مذهبی شرق آسیا داشته‌اند، اما خاستگاه اصلی آنان جهان غرب بوده و براساس آخرین آمارها تعداد این جریان‌ها در غرب، بیش از ۲۵۰۰ فرقه است. (کرباسچی، ۱۳۸۹: ۳۱۹) هرچند گسترش این جریان‌ها در غرب ناشی از علل مختلفی همچون خلأ آرامش در نبود دین اصیل، مشکلات ناشی از دنیای مدرن، تلاش برای ارتباط با خدا به‌عنوان گمشده انسان مدرن و بهبود وضع زندگی است؛ اما فضای فرهنگی کشور ما نیز به‌خصوص در سال‌های اخیر، تحت‌تأثیر این جریان‌ها و فرق نوپدید قرار گرفته و برخی افراد به‌ویژه جوانان به این جریان‌ها گرایش پیدا کرده‌اند. شاید بتوان آغاز ورود این جریان‌ها را دهه هفتاد شمسی عنوان کرد (مظاهری‌سیف، ۱۳۹۱: ۱۵۵) که به مرور، این جریان‌ها گسترش بیشتری پیدا کردند و امروزه به‌عنوان یک مسئله فرهنگی، سیاسی و اجتماعی نگرانی‌هایی را متوجه صاحب‌نظران این عرصه کرده است.

پیامدهایی که از مجموع این گرایش‌های شبه‌معنوی در طول تقریباً دو دهه در ایران به‌ویژه بر روی برخی جوانان برجای گذاشته، ابعاد مختلفی به خود گرفته که مختص به آسیب‌های فرهنگی نبوده، بلکه ابعاد اجتماعی و فرهنگی آن می‌تواند موجبات خدشه به هویت اسلامی و ایرانی گردد. با توجه به همین وضعیت مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با دوراندیشی خاص خود، خطر جریان‌ها و فرق نوپدید را گوشزد کرده و فرمودند: برای اینکه ایمان مردم را به اسلام و مقدسات اسلامی کم کنند. در داخل کشور، از طرق مختلف، پایه‌های ایمان مردم، به‌خصوص نسل جوان را متزلزل کنند؛ از اشاعه بی‌بندوباری و اباحه‌گری تا ترویج عرفان‌های کاذب - جنس بدلی عرفان حقیقی - تا ترویج بهائیت تا ترویج شبکه کلیساهای خانگی؛ اینها کارهایی است که امروز با مطالعه و تدبیر و پیش‌بینی دشمنان اسلام دارد انجام می‌گیرد؛ هدفش هم این است که دین را در جامعه ضعیف کنند. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۷/۲۸) بدون تردید طرح این مسئله در جلسات عمومی از سوی ایشان، نشان از اهمیت و حساسیت این موضوع دارد.

نهادهای ذی‌ربط در حوزه فرهنگی و انتظامی، نیز اقداماتی را در این زمینه انجام داده‌اند، اما

تحلیل مدیریت نظام جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با جریان‌ها و فرّق نوپدید □ ۷۵

همچنان شاهد فعالیت‌های آشکار و پنهان این جریان و عضوگیری آنها هستیم. (سعیدی، ۱۳۹۶: ۸۶) لذا این پژوهش به بررسی عملکرد نهادها و سازمان‌های مسئول در این زمینه و کارآمدی مدیریت آنها در مواجهه با این جریان‌ها پرداخته است و درصدد پاسخ به این سؤال است که آیا مدیریت صورت گرفته در نظام جمهوری اسلامی ایران بر فرق و جریان‌های نوپدید کارآمد است؟ در پاسخ به سؤال فوق می‌توان گفت راهبرد ج.ا.ا در مدیریت جریان‌ها و فرقه‌های نوپدید توانسته است از ترویج این جریان‌ها جلوگیری کرده و آسیب‌های آن را کاهش دهد، اما مصون‌سازی فضای فرهنگی اجتماعی جامعه نیازمند بازنگری و بهینه‌سازی سیاست‌ها و ساز کارهای مدیریتی در راستای افزایش کارآمدی آن است.

الف) پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر، موضوع جریان‌ها و فرق نوپدید از ابتدای حضور و گسترش در فضای فکری و فرهنگی جامعه مورد نقد و نظر پژوهشگران قرار گرفته است، اما عموم این مقالات به نقد کلامی و جامعه‌شناختی این جریان‌ها پرداخته و یا زمینه‌های گرایش به این جریان‌ها را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند که مقاله *علل روان‌شناختی در گرایش به جنبش‌های معنوی نوپدید* نوشته محمدحسین قدیری، مقاله *زمینه‌های معرفتی ورود و گسترش عرفان‌های نوظهور با تأکید بر آثار پائولو کوئیلو* نوشته محمدرضا انواری، کتاب *عرفان در گرو حلقه‌ها* نوشته محمد مسعود سعیدی که از این قبیل است، اما بررسی پیشینه تحقیق نشان‌دهنده آن است که مسئله تحلیل نظام جمهوری اسلامی ایران به‌طور خاص مورد ارزیابی قرار نگرفته است. البته برخی آثار نیز همچون کتاب *درآمدی بر مدیریت فرهنگی* نوشته علی محمد نائینی، کتاب *تأملی بر ضرورت‌های طراحی و توسعه مدیریت فرهنگی* نوشته سید رضا صالحی امیری و اسماعیل کاوسی، کتاب *پژوهشی در چالش‌های توسعه فرهنگ دینی با نگاه به آینده* نوشته ابوالقاسمی و سجادی به نقد مدیریت کلان فرهنگی کشور پرداخته‌اند و به مسئله مدیریت فرق نوپدید ورود پیدا نکرده‌اند. همچنین می‌توان به مقاله *معنویت‌های نوپدید و چالش‌های آینده انقلاب اسلامی* نوشته آقای حمید نگارش اشاره کرد که در این اثر به پیامدهای حضور معنویت‌های نوظهور بر معنویت اصیل اسلامی که نقش محرکه و متمایزکننده انقلاب اسلامی ایران از سایر انقلاب‌ها را دارد، پرداخته است. نویسنده با تأکید بر این موضوع که رشد و گسترش معنویت‌های سکولار در فضای فرهنگی جامعه ایران در راستای استحاله انقلاب اسلامی بوده، معتقد است تنها با راهبرد بصیرت می‌توان از این مسئله جلوگیری کرد. (نگارش، ۱۳۹۵: ۲۶)

در مجموع، آثاری که به بحث جریان‌ها و فرق نوپدید پرداخته‌اند را می‌توان در پنج رهیافت روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، معرفت‌شناسانه، کلامی و روش‌شناسانه، دسته‌بندی کرد که غالباً این آثار به علل روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و معرفتی گرایش به این جریان‌ها و گسترش آنها در جامعه ایران و یا به نقد کلامی آنها پرداخته است و مسئله تحلیل مدیریت نظام ج.ا.ا. بر فرق و جریان‌های نوپدید که از اهمیت بیشتری برخوردار است، ورود پیدا نکرده‌اند که این امر مهم‌ترین تمایز این پژوهش با آثار گذشته است.

ب) کلیدواژه

۱. تحلیل مدیریت

تحلیل به معنای شناسایی و بررسی مشکلات و بگرنج‌های یک موضوع است. (صدری‌افشار و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۵۰) و مدیریت به ترکیبی از علم و هنر برای پدید آوردن محیطی مناسب که در آن همفکری و همکاری با دیگران به منظور شکل دادن به فرایندی کارساز امکان‌پذیر می‌گردد و همچنین طی آن، استفاده بهینه از منابع، برای عرضه خدمات یا کالاهایی قابل رقابت، جهت جلب رضایت متقاضیان آنها، با پرهیز از بروز هرگونه عواقب نامطلوب تحقق می‌یابد، گفته می‌شود. (رحمان‌سرشت، ۱۳۸۳: ۴) بنابراین عناصری مانند برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و رهبری، کنترل و نظارت، در کنار تجزیه و تحلیل داخلی، سازمان‌ها را قادر می‌سازد تا به صورت دقیق و واقعی توانمندی‌ها و کاستی‌های خود را بشناسد تا از این رهگذر مدیران و رهبران آنها بتوانند در راستای خلق فرصت‌ها و برطرف کردن چالش‌ها حرکت کنند.

۲. فرق نوپدید

فرقه در لغت از کلمه «فرق» به معنای جدا کردن، گرفته شده است. این‌منظور در تعریف فرقه می‌گوید: «الفرقة طائفة من الناس» یعنی: فرقه به دسته مشخصی از افراد گفته می‌شود (ابن‌منظور، ۱۴۰۸: ۲۴۴) اما کلمه «فرقه» در اصطلاح، معنایی نزدیک به معنی لغوی دارد و به گروهی از مردم که اعتقاد واحدی غیر از اعتقاد دیگران را انتخاب و دنبال کنند، گفته می‌شود. (معین، ۱۳۷۵: ۲۵۲۳) اما در دوران معاصر، زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در ساختار، ماهیت و اهداف فرقه مؤثر بوده و ما با طیفی از ویژگی‌ها مواجه هستیم که ضرورتاً در همه فرقه‌ها یافت نمی‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت اگر در گروهی، ویژگی‌هایی مثل رهبری فرهمند، محدودیت آزادی‌های فردی و اجتماعی و حتی قانونی، قانون‌ها و ارزش‌های داخلی که مقدم بر قوانین و ارزش‌های جامعه است،

مغزشویی، اصالت منافع فرقه، کنترل گسترده فرقه بر افکار و احساسات اعضا، وجود داشته باشد را می‌توان فرقه نوپدید نامید.

۳. جریان‌ها

جریان عبارت است از تشکل، جمعیت و گروه اجتماعی معینی که علاوه بر مبانی فکری، از نوعی رفتار ویژه اجتماعی برخوردار است؛ بنابراین اندیشه نظام‌مند یک شخصیت علمی که به صورت تشکل اجتماعی ظاهر نشده است، جریان نامیده نمی‌شود. (خسروپناه، ۱۳۹۶: ۴۳) با توجه به این تعریف، دارا بودن صبغه اجتماعی و اندیشه مشخص، رفتار معین و مرتبط با آن اندیشه و داشتن تعدادی پیرو، ویژگی‌های جریان‌های اجتماعی می‌باشند. مقصود از جریان‌ها در اینجا جریان‌ها و فرّق نوپدید می‌باشد که از ویژگی‌های آنها، «خودداری از توجه به بعد فطری و الهی انسان»، «نادیده گرفتن هدایت تشریحی و وحی» و گرایش به موضوعاتی همچون اخلاق و معنویت گروهی، رمزآلودگی و تجربه‌گرایی است که به جای پیگیری سعادت اخروی، تمرکز خود را بر موضوعاتی همچون آرامش، عشق و موفقیت می‌گذارند.

۴. کارآمدی

کارآمدی از نظر لغوی به معنای «مفید بودن، خدمت کردن، به کارآمدن، درخور بودن» آمده است. (لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۷، ماده کارآمد) اما از نظر اصطلاحی آنچه بیشتر کاربرد دارد، معانی نظیر اثربخشی و کارایی است که در علوم فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریت، علوم سیاسی و رشته‌های وابسته، مورد استفاده قرار می‌گیرد. (کلریز، ۱۳۶۸: ۱۷۱) بنابراین کارآمدی مفهومی است که محورهای «حفظ موجودیت و استحکام یافتگی عوامل، تحقق اهداف، توانایی عوامل در انطباق با شرایط جدید و تحصیل رضایت شهروندان» را دربردارد. از این‌رو کارآمدی هر نظام سیاسی و حکومتی در چهار سطح و لایه سنجیده می‌شود: ۱. ایده‌ها، آرمان‌ها و باورها؛ ۲. ساختارها و قوانین و مقررات؛ ۳. کارگزاران و مجریان؛ ۴. رفتارها و تأثیرات بدین سبب اختلال و ضعف در هر کدام از این بخش‌ها منجر به ناکارآمدی در کلان ساختار می‌گردد.

ج) وضعیت جریان‌ها و فرّق نوپدید در ایران

هرچند قبل از انقلاب اسلامی، جریان‌های شبه‌دینی و شبه‌عرفانی در ایران وجود داشت، اما ورود این جریان‌ها به کشور ما عمدتاً از دهه ۱۳۶۰ به بعد آغاز شد و در دهه ۷۰ شاهد افزایش فعالیت

این جریان‌های وارداتی و حتی ایجاد نمونه‌های مشابه آن در داخل کشور بوده‌ایم. (مظاهری‌سیف، ۱۳۹۱: ۱۵۲) کشور ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای جهان، درگیر جریان‌ها و فرق نوپدید است که از تنوع برخوردار می‌باشند؛ به طوری که چندین جریان و فرقه در سطح کشور به انحاء گوناگون در حال فعالیت هستند که از جمله می‌توان به جریان‌هایی از قبیل: عرفان حلقه، اشو، اکنکار، رام‌الله، شیطان‌پرستی، موفقیت، سای‌بابا و پائولو کوئیلو اشاره کرد. با ورود این جریان‌ها و فرق به داخل کشور و گسترش آن به مرور، شاهد گرایش برخی افراد به ویژه جوانان به این جریان‌ها بوده‌ایم. با توجه به آسیب‌های این جریان‌های شبه‌معنوی از یک‌سو و اصول و سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران از سوی دیگر، ضرورت مواجهه با این جریان‌ها، آشکار می‌گردد.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) نیز همواره در بیانات خود از دهه هفتاد به این امر توجه داشته و بر این نکته تأکید داشتند که «لازم است در مقام ایقا و تصحیح، انحرافات چون خرافات، عوام‌زدگی، عرفان صوفیانه و معنویت سکولار و لیبرال، التقاط با معنویت‌های دست‌ساخت بشری و عرفان‌های کاذب با توجه به اقتضائات زمان مدیریت شود تا معنویت فعال و کارآمد به حاشیه نرفته و معنویت‌های منفعل و ناکارآمد به صحنه بیایند. چراکه اسلام، دین معنویت با جهت‌گیری نیل به حیات طیبه است.» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۸/۶)

از سوی دیگر، توجه به حوزه فرهنگ و تلاش در جهت رشد بالنده آن از اولین وظایف دولت است که صراحتاً در قانون اساسی بر آن تأکید شده و در اصل سوم قانون اساسی، دولت موظف شده است که همه امکانات خود را برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم قانون اساسی به کار گیرد.

د) مدیریت ج.ا.ا بر جریان‌ها و فرق نوپدید

به منظور نقد و بررسی مدیریت اعمال شده بر جریان‌ها و فرق نوپدید، لازم است که در گام اول، نحوه مواجهه‌ای که نظام تاکنون با این جریان‌ها داشته است، مورد بررسی قرار بگیرد. به همین منظور در این مقاله ابتدا اقدامات و فعالیت‌های نهادها و سازمان‌های مختلف فرهنگی، انتظامی و تقنینی در مواجهه با این جریانات مورد بررسی قرار می‌گیرد.

ضرورت مدیریت نظام جمهوری اسلامی ایران بر جریان‌ها و فرق نوپدید عمدتاً به نامه (نامه شماره ۲۲۷۲ - ۱ / م مورخ ۸۳/۱۲/۴) دفتر مقام معظم رهبری به شورای فرهنگ عمومی برمی‌گردد. این مرکز به دنبال این نامه جهت بررسی علل بروز و ظهور گروه و جریان‌های انحرافی با پوشش مسائل عرفانی و معنوی و جذب جوانان کشور به این تشکل‌ها، جلسه‌ای در این زمینه تشکیل داد و

مقرر شد کمیته‌ای به منظور بررسی این موضوع در دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی با حضور نمایندگان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت اطلاعات، وزارت کشور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان صداوسیما، سازمان تبلیغات اسلامی، شهرداری تهران، شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، نیروی انتظامی، دفتر تبلیغات اسلامی قم، حوزه علمیه قم، مرکز رسیدگی به امور مساجد، شورای عالی انقلاب فرهنگی و قوه قضاییه تشکیل شود. این کمیته ۱۱ جلسه کارشناسی برگزار نمود که طی آن حوزه‌ها و موضوعاتی نظیر کتاب، فیلم و تئاتر، موسیقی، ورزش، مطبوعات، اینترنت، تشکل‌ها و هیئت‌های مذهبی و ... که از طریق آنها جریان‌های انحرافی فعالیت می‌کنند بررسی و راهکارهایی را برای جلوگیری از بروز و ظهور افراد، تشکل‌ها و انجمن‌های انحرافی با پوشش مسائل عرفانی و معنوی تدوین نمود.

سپس متن تنظیم‌شده در جلسه شورای فرهنگ عمومی به تصویب و برای تأیید نهایی به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارسال شد که در نهایت شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای فرهنگ عمومی را ملزم به پیگیری این راهکارها از طریق هماهنگی با کلیه دستگاه‌های مربوط و در نهایت ارسال گزارش عملکرد سالانه به شورای عالی انقلاب فرهنگی کرد. بعد از تصویب و ابلاغ راهکارهای موردنظر، دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی به منظور پیگیری مستمر و ایجاد تعامل بیشتر با دستگاه‌ها، دفتر مقابله با فرقه‌ها و جریان‌های انحرافی را تشکیل داد و در نهایت مصوبه‌ای در چهار بخش الف، راهکارهای عام؛ ب، راهکارهای خاص؛ ج، راهکارهای اجرایی به صورت کلی؛ د، راهکارهای اجرایی به صورت دستگاهی، به دستگاه‌ها و استان‌ها ابلاغ شد.

به اعتقاد این کمیته، «دوری تبلیغات از حکمت و اندیشه‌ورزی و دخالت خرافات و بدعت‌ها در حوزه دین، خلأ قانونی و مشخص نبودن حد و مرز فعالیت این گروه‌ها، عدم انسجام و هماهنگی برای برخورد کارشناسانه و قانونی با این تشکل‌ها، نابسامانی و مشکلات اجتماعی و فرهنگی و فشارهای روحی و روانی افراد در جامعه، عوامل سیاسی و تاریخی، بدعت در مناسک دینی، بروز رفتارهای گناه آلود و ناپه‌نجان در جامعه، گسترش فن‌آوری و سرویس‌های اطلاع‌رسانی و آسانی امکان دسترسی به اطلاعات این تشکل‌ها، افزایش فعالیت فرقه‌های وارداتی و نو معنویت‌گرایی» مهم‌ترین علل و عوامل رشد تشکل‌ها و انجمن‌های انحرافی را تشکیل می‌دهند.

همچنین شورای فرهنگ عمومی به منظور بررسی راهکارهای جلوگیری، کمیته‌ای را با حضور نمایندگان برخی سازمان‌ها مثل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت اطلاعات، نیروی انتظامی، قوه قضاییه، سازمان صداوسیما، سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه علمیه قم، برگزار کرد که مهم‌ترین راهکارهای عام و خاص ارائه‌شده توسط این شورا شامل موارد زیر می‌شد:

۱. راهکارهای عام

راهکارهای عام ناظر به سازمان‌ها و نهادهای مختلف، شامل برنامه‌ریزی در همه حوزه‌ها، به روزآمد کردن اطلاعات و شناسایی این گروه‌ها در قالب کتاب و سی‌دی، جمع‌آوری آثار سمعی و بصری مروج افکار فرقه‌های ضاله، نظارت بر صدور مجوز محصولات فرهنگی، تدوین مقررات و ضوابط جامع و کافی در حوزه تولید فیلم، نمایش، کتاب و نشریه، تولید محصولات فرهنگی فاخر در خصوص معرفی و تبلیغ عرفان اصیل اسلامی، انجام پژوهش در زمینه تفکرات انحرافی فرقه‌های ضاله و نقد و ارزیابی آنها، معرفی فرقه‌ها و تفکرات انحرافی، استفاده از شبکه تبلیغی فراگیر سنتی در خطابه و منبر جهت روشنگری نسل جوان و بزرگداشت و معرفی سیره معنوی شخصیت‌های عرفانی اسلامی است.

۲. راهکارهای خاص

آسیب‌شناسی وضع موجود نسبت به بروز و ظهور فرقه‌های ضاله، جلوگیری از تولید، انتشار و ساخت هرگونه آثار مروج افکار فرقه‌های ضاله، بازنگری ضوابط صدور مجوز فیلم و تئاتر، نقد هوشمندانه و دقیق افکار فرقه‌های انحرافی و جریان‌ساز فرهنگی، تهیه و تولید فیلم و آثار هنری و نمایش‌های جذاب از مفاهیم معنوی اسلامی و تقویت سینمای معناگرا با مضامین عرفان اصیل اسلامی، تنظیم سیاست‌های سلبی و ایجابی برای نمایش و توزیع فیلم با مضامین عرفانی، تربیت و آموزش افراد متخصص و کارآمد در زمینه‌های مختلف هنری منطبق با ارزش‌های اسلامی و ملی، استفاده از اشعار، سبک‌ها و نغمات منطبق با اعتقادات و هویت مذهبی و ملی در تولید موسیقی، نظارت ویژه بر مجموعه‌هایی که به‌عنوان ایجاد تمرکز، آرامش و ورزش‌های خاص روحی و جسمی اقدام می‌نمایند، آشنا کردن مبلغین دینی با گروه‌های مروج عرفان انحرافی و برگزاری کلاس‌های تفسیر قرآن و پژوهش‌های راهبردی، سامان‌دهی اعزام مبلغین دینی و هدایت مداحان، برنامه‌ریزی در خصوص مسجدمحوری و برگزاری جلسات توجیهی در مساجد به منظور آگاه‌سازی ائمه‌جماعات از فعالیت فرقه‌های ضاله و پیامدهای منفی آن، آسیب‌شناسی و کنترل نحوه ظهور فرقه‌های ضاله در سایت‌های اینترنتی و در صورت لزوم مسدود نمودن آنها، شناسایی و مطالعه دقیق و طبقه‌بندی علل رشد و توسعه گرایش به گروه‌ها و فرقه‌های مروج عرفان انحرافی و تهیه گزارش ۶ ماهه از تشکیلات این فرقه‌ها شامل مبانی فکری و عقیدتی، گستره جغرافیایی، میزان تهدید و ... و فراهم نمودن تمهیدات لازم برای جلوگیری از فعالیت آنان، مدیریت و هدایت غیرمستقیم فعالیت گروه‌های غیردولتی (NGO) و جلوگیری از آسیب‌پذیری انحراف آنها و عدم صدور مجوز برای فعالیت فرقه‌های ضاله در قالب تشکل‌های غیردولتی NGO، بازنگری قوانین و تنظیم ضوابط و مقررات در خصوص

نحوه برخورد با فعالیت فرقه‌های ضاله نیز از جمله راهکارهای خاص جلوگیری از بروز و ظهور جریان‌های نوپدید بود.

۳. وظایف دستگاه‌ها

در بخش دوم نیز «وظایف دستگاه‌ها» جهت مقابله با بروز، ظهور و رشد جریان عرفان‌های انحرافی تشریح گردیده است. انجام تحقیقات و تهیه گزارش مکتوب، صوتی و تصویری و تألیف و تهیه منابعی پیرامون وضع موجود جریان عرفان‌های انحرافی، علل گرایش به این جریان‌ها و تبعات و زیان‌های ناشی از این گرایش‌ها ... بازنگری ضوابط صدور مجوز فیلم، تئاتر، کتاب محصولات صوتی - تصویری و مؤسسات فرهنگی به منظور رفع نارسایی‌ها و ایهامات آنها در جهت مقابله با جریان‌ها و فرّق نوپدید، تهیه متون و منابع صوتی - تصویری مربوط به معرفی و پاسخ‌گویی به شبهات گروه‌ها و فرّق نوپدید، گزینش و تعیین اشخاص حقیقی و حقوقی برخوردار از توان و انگیزه اقدام در جهت مبارزه با گسترش جریان‌های انحرافی، ارتقاء حساسیت‌های هیئت‌های بررسی و نظارت بر چاپ کتاب، اکران فیلم، نمایش آثار، توزیع محصولات سمعی - بصری، تأسیس و فعالیت مؤسسات فرهنگی - هنری، ارتقاء آگاهی‌ها، آموزش و به‌روزرسانی اطلاعات و شناخت اشخاص گزینش‌شده فوق‌الذکر، همچنین اقدامات ترویجی و ارتقایی از قبیل حمایت و پشتیبانی از تألیف کتب، نشر مقالات، ساخت فیلم و ایجاد سایت‌های رایانه‌ای و تولید سرود و نماهنگ‌های مروج عرفان‌های شریعت‌مدار و نیز اقدامات تعدیلی (بازدارنده) شامل ممانعت از تولید و پخش فیلم‌ها، CDها، نوارهای صوتی و تصویری مروج اباحه‌گری، عرفان‌های منحرف، خرافات، موهومات و انزواگرایی نظارت بر فعالیت‌های مؤسسات فرهنگی مرتبط با نحله‌های مختلف عرفانی و ممانعت از ادامه فعالیت مؤسسات انحرافی به‌عنوان وظایف دستگاه‌های ذی‌ربط، مشخص گردید.

ه) بررسی عملکرد برخی سازمان‌ها

به‌دنبال تقسیم کار میان نهادها و سازمان‌های فرهنگی، نظارتی و انتظامی، گزارش عملکرد آنها به دبیرخانه مذکور ارسال گردید. نهادهایی از قبیل سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان صداوسیما، نیروی انتظامی و ...، به ارسال فعالیت‌های خود پرداختند که شامل فعالیت‌هایی همچون برگزاری جلسات تفسیر قرآن با گرایش عرفان صحیح برای مبلغین، توجیه روحانیون و مبلغین دینی با آموزش‌های تخصصی و معرفی عرفان‌ها و شناسایی آنها، دسته‌بندی و اعلام عناوین دقیق کتب ضاله و مروج عرفان انحرافی به همراه نویسندگان و ناشران آنها به مراجع

ذی‌ربط، انجام پژوهش در زمینه تفکرات انحرافی و فرقه‌های ضاله با نگاه نقد و ارزیابی، تهیه و تولید فیلم و نمایش‌های مذهبی از مفاهیم معنوی اسلامی با مضامین عرفان اصیل اسلامی، کمک به شکل‌گیری نهادها و NGOهای مذهبی، آسیب‌شناسی وضع موجود نسبت به بروز و ظهور فرقه‌های ضاله در حوزه کتاب و گزارش از مبانی فکری و عملی گروه‌ها و نحله‌ها، جمع‌آوری کتاب‌ها و آثار انحرافی و جلوگیری از ادامه نشر آن می‌شد.

در ضمن حمایت از چاپ کتاب‌های موضوع عرفان اصیل اسلامی، تهیه برآورد از وضعیت مسائل فرهنگی و اجتماعی برخی از جریان‌ها و فرقه‌های نوپدید مثل: ۱. کلیسای شیطان (شیطان پرستان)، ۲. رایلیان، ۳. مورمون‌ها (قدیسین متأخر، کلیسای مسیح) ۴. شاهدان یهوه، ۵. مویسم، ۶. اکنکار، ۷. اشو، ۸. مهربابا و سای‌بابا، ۹. آئین سیک، ۱۰. ریکی، ۱۱. تی ام ۱۲. طریقه یوگا، تهیه برآورد اجتماعی گروه‌های تخریبی (شرح وضعیت عمومی و اختصاصی، بیان فرصت‌ها و تهدیدها و ارائه راهکار برای برخی سازمان‌های بیرونی)، تهیه گزارش و معرفی نحله‌های صحیح و انحرافی عرفانی فعال، تأکید بر حساسیت بیشتر تمام حوزه‌های برنامه‌ساز نسبت به مراعات عدم ترویج اباحه‌گری، عدم‌پخش برنامه‌های مروج خرافات و موهومات، عدم‌استفاده از شعرها، موسیقی‌ها، اصطلاحات، علائم و نشانه‌های گروه‌های مروج عرفان‌های کاذب، ممنوعیت چهره‌سازی از خوانندگان، نوازندگان، شعرا، نویسندگان و گویندگان وابسته به منسوب گروه‌های منحرف، عدم‌ترویج آداب و روش‌های معنویت‌گرایی منفی عرفان مادی به‌خصوص در پخش برنامه‌های نمایشی سایر کشورها در برنامه‌ها و تولید، تأمین و پخش برنامه‌هایی با ارائه الگوی عینی عرفان اسلامی، معرفی اعتقادات صحیح، روش بندگی و تهذیب نفس در موضوعات عرفانی چون محبت و دوستی معصومین علیهم‌السلام، امام زمان علیه‌السلام، آخرالزمان، تقرب و ...، برگزاری میزگردهای نقد و بررسی فِرَق مهم مدعی عرفان در مقایسه با عرفان شریعت‌مدار، محدودسازی، متلاشی کردن و یا کنترل برخی فرقه‌ها مثل گروهک «رام‌الله»، «اکنکار» و «فالون گونگ»، جلوگیری از فعالیت سایت‌هایی که به گسترش و ترویج فرقه‌های ضاله اقدام می‌نمودند، از دیگر اقدامات سازمان‌ها و نهادهای مختلف متصدی مدیریت جریان‌ها و فرق نوپدید بوده است.^۱

(و) تحلیل مدیریت نظام ج.ا.ا بر جریان‌ها و فرق نوپدید و چالش‌های آن

چنان‌که اشاره شد سازمان‌ها و نهادهای مختلف سیاست‌گذار فرهنگی و اجرایی از دهه ۷۰ تاکنون مواجه‌های مختلفی با جریان‌ها و فرق نوپدید داشته‌اند که تا حدی نیز از شیوع و گسترش روزافزون

۱. لازم به ذکر است به لحاظ محرمانه بودن برخی گزارش عملکردها از ارائه گزارش خودداری شده است.

آنها کم کرده است، اما فرایند توسعه فرهنگ دینی و مواجهه با این جریان‌های نوپدید، در سال‌های اخیر تحت‌تأثیر یکسری مؤلفه‌های مدیریتی بوده است که این مواجهه را با چالش‌ها و ضعف‌هایی روبه‌رو ساخته است. بررسی سیاست‌گذاری در دهه‌های اخیر نشان می‌دهد که میان اجزای آن انسجام کافی وجود ندارد که این امر به اختلال در کل سیستم و بروز مشکلات در عرصه‌های مختلف فرهنگی اجتماعی می‌انجامد؛ بنابراین برای ایجاد تعادل بین این اجزای مختلف سیستم لازم است که در گام اول، آسیب‌شناسی از سیاست‌گذاری‌های فرهنگی صورت بگیرد تا بتوان در گام بعدی راهکارهایی را به دستگاه‌های متولی ارائه کرد. به‌خصوص آنکه در صورت عدم آسیب‌شناسی و بازگرداندن سیستم به حالت تعادل، این آسیب می‌تواند منجر به بحران شود و با توجه به نظریه دورکیم، این بحران می‌تواند منجر به انومی و اختلال در کارکرد نظام و عدم‌اجرای بهینه عملکرد آن نظام گردد. (رضایی، ۱۳۸۷: ۷۸)

مجموعه عملکرد نهادها و سازمان‌ها در حوزه فرق و جریان‌ها درخور توجه است، اما عملکرد نهادهای مختلف فرهنگی و سیاست‌های آنان همواره به‌صورت دقیق مورد ارزیابی قرار نگرفته و لذا نکاتی باید موردتوجه قرار گیرد.

اول، کلی بودن این عملکردها؛ به این معنی که اقدامات و برنامه‌های انجام شده صرفاً اختصاص به موضوع فرق نداشته بلکه بسیاری از آنها در حیطه برنامه‌های روزمره نهادهای فرهنگی و یا اجرایی و انتظامی قرار می‌گیرد؛ نکته دوم، فقدان کار آمایشی و میدانی پیرامون موفقیت برنامه‌ها، ضرورت اجرای آنها، مخاطبان و میزان تأثیرگذاری بر روی مخاطبین؛ نکته سوم، فاصله زمانی زیاد در اجرای طرح‌های پیشگیرانه است؛ به شکلی که گاهی یک جریان نوپدید به دلایل خاص خود مثل فقدان جذابیت و یا ضعف ارائه دچار افت و طرد از سوی جامعه شده و سپس برخی نهادها به اقدامات تعدیلی و یا فرهنگی دست زده‌اند؛ نکته چهارم، عدم استمرار در مواجهه با جریان‌ها و فرق نوپدید با توجه به دائمی بودن خطر بروز و ظهور این جریان‌ها و تغییر مداوم رنگ و لعاب آنها ضروری است که نهادها و سازمان‌های مربوطه دارای راهبرد بلندمدت بوده و از اقدامات فصلی و مقطعی پرهیز کنند؛ نکته پنجم اینکه خلاً قانونی، یکی از نکات قابل‌توجه در مسئله فرق و جریان‌ها فقدان قوانین شفاف و به‌روز می‌باشد که گاهی منجر به سردرگمی متولیان امر و تصمیم‌گیران این عرصه می‌شود. به‌طور مثال برخورد نیروی انتظامی و یا دادگاه‌های بدوی با رهبر فرقه عرفان حلقه و سپس نقض رأی از سوی مرجع عالی‌تر قضایی، باعث تناقض مسئولان ذی‌ربط می‌گردد. درمورد اخیر به تازگی در کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی طرحی تصویب شده است اما هنوز به صحن علنی مجلس نرسیده و در نوبت رأی‌گیری نمایندگان می‌باشد که براساس آن با طراحان فرقه‌ها و نیز

جریان‌های انحرافی برخورد قانونی می‌شود. با توجه به گزارش‌های نهادهای مسئول با مسئله جریان‌ها و فرق نوپدید، چالش و آسیب‌های ذیل قابل توجه می‌باشد:

۱. عدم‌ارائه عرفان سنتی و اصیل به زبان ساده

یکی از چالش‌های مدیریتی در مواجهه با جریان‌ها و فرق نوپدید که بیشتر به سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی بازمی‌گردد، عدم حرکت متوازن جریان دینی اصیل با اقتضات و نیازهای نسل جدید و عصر حاضر هست. امروزه به واسطه فرایند جهانی شدن و شکسته شدن محدودیت‌های جغرافیایی و فرهنگی افزایش گرایش به رسانه‌های غیررسمی مثل اینترنت و به خصوص شبکه‌های اجتماعی، نیازهای مردم و جوانان تفاوت زیادی پیدا کرده است. این عدم توجه به نیازها و اقتضات زمان، در بسیاری از مسائل فرهنگی و دینی همواره وجود داشته است و حتی به حدی در مواجهه دینی ما با مسائل پررنگ است که شخصی مثل شهید مطهری، تصریح می‌کند که ما همچنان در عصر شیخ طوسی زندگی می‌کنیم و علی‌رغم پدید آمدن مسائل جدید در عرصه فقه و دین، همچنان مسیر قبلی را طی می‌کنیم و حاضر به گام برداشتن در راه‌های جدید نیستیم. (مطهری، ۱۳۷۲: ۹۰) برای نمونه، درحالی‌که در آموزه‌های دینی و عرفانی به مسئله موفقیت و نقش تصور و فکر در عملکرد بیرونی اشاره گردیده است، عدم بیان آنها با زبان امروزی، باعث گرایش به جریان‌های موفقیت که گزاره‌های عرفانی و دینی (همچون خلق کائنات با قدرت فکر و خیال) را نیز تبلیغ می‌کنند، گردیده است.

۲. فقدان الگوی استراتژیک کلان در مواجهه با فرق و جریان‌های نوپدید

درحالی‌که در هر جامعه‌ای، الگوی راهبردی مشخصی درباره توسعه در جنبه‌های مختلف همچون اقتصادی، سیاسی، دینی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارد، اما بررسی عملکرد سازمان‌های تصمیم‌ساز در عرصه‌های فرهنگی و اجرایی در جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که الگوی کلان راهبردی جهت توسعه امور دینی و عرفانی یا وجود نداشته و یا آنکه کمتر مورد توجه بوده است، اصولاً استراتژی‌ها باید براساس درک روشن از اهداف و مأموریت‌های یک نهاد و سازمان شکل بگیرد. هرچند در کشور ما به دنبال طرح گفتمان مهندسی فرهنگی توسط مقام معظم رهبری، شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان قرارگاه مقدم فرماندهی فرهنگی کشور معرفی گردید، اما در بررسی عملکرد این نهاد نیز نبود یک استراتژی کلان در مواجهه با جریان‌ها و فرق نوپدید را به خوبی نشان می‌دهد.

۳. وجود نهادها و سازمان‌های موازی با کارکردهای مشابه

بررسی عملکرد نهادها و سازمان‌های دولتی در امور جریان‌ها و فرّق نوپدید حاکی از وجود مراکز و مؤسسات متعدد دینی و فرهنگی است که تحت‌تأثیر انقلاب اسلامی و ماهیت نظام سیاسی جمهوری اسلامی به‌وجود آمدند. درواقع، دستگاه‌های متولی امور فرهنگی در کشور با توجه به تنوع فراوان از نقطه نظر هدف و شرح وظایف به دو دسته دستگاه‌هایی که مأموریت و هدف آنها در ارتباط مستقیم با امور فرهنگی است و دستگاه‌هایی که اهداف اصلی آنها به‌طور غیرمستقیم با امور فرهنگی ارتباط دارد، تقسیم می‌گردند. (صالحی امیری و کاوسی، ۱۳۸۵) البته وجود این مراکز متعدد و ترسیم مأموریت‌های فرهنگی و دینی برای این نهادها و سازمان‌ها قطعاً امری پسندیده و مطلوب است و ممکن است که هر کدام از آنها یکی از جنبه‌ها و زاویه‌های مختلف یک مسئله فرهنگی را تبیین و حل و فصل نمایند، اما عملکرد این نهادها و سازمان‌ها، عکس این مطلب را نشان می‌دهد. درحالی که نهادها و سازمان‌هایی چون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، سازمان صداوسیما، سازمان تبلیغات اسلامی، در موضوع جریان‌ها و فرّق نوپدید، سعی در مدیریت صحیح این جریان‌ها داشته‌اند، اما گزارش‌های یکسان، حاکی از موازی‌کاری شدید در بین دستگاه‌های فوق هست. وجود متولیان و دستگاه‌های مختلف فرهنگی از یک‌سو باعث هدر رفتن منابع موجود می‌شود و از سوی دیگر، به‌دلیل موازی‌کاری‌ها باعث عدم‌حصول نتیجه و عدم‌پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری آنان نسبت به مشکلات و مسائل فرهنگی گردیده است.

۴. غلبه رویکردهای امنیتی و نظارتی بر رویکرد فرهنگی و پژوهشی

اصلی‌ترین نیازمندی در مدیریت جریان‌ها و فرّق نوپدید، شناخت و برآورد اطلاعاتی دقیق در آن حوزه است. چراکه بدون اشراف اطلاعاتی، مدیریت آنها باعث هدر رفت منابع، فرصت‌ها و در نتیجه بازخورد منفی و شکست می‌گردد. این در حالی است که عملکرد پژوهشی نهادها و سازمان‌های درگیر با مسئله جریان‌ها حاکی از خلأ جدی در حوزه پژوهش می‌باشد و متأسفانه مواجهه با این جریان‌ها و فرّق نوپدید نیز، بدون اتکا به پژوهش‌های فرهنگی تاکنون صورت گرفته است که همین امر نیز بازخوردهای غیرموفقیت‌آمیزی را چه در کنترل و چه در گرایش به آنان داشته است.

(ز) نتیجه

با توجه به مدیریت اعمال‌شده بر فرّق و جریان‌های نوپدید در کشور قوت‌ها و ضعف‌های این مدیریت را می‌توان موارد ذیل دانست. نقاط قوت مدیریت فرّق و جریان‌های نوپدید؛ وجود منابع

انسانی بالقوه بسیار غنی فرهنگی و مدیریتی در کشور؛ وجود منابع مالی مناسب در حوزه مواجهه با جریان‌های نوپدید؛ احساس نیاز و ضرورت در موضوع مدیریت جامع فرق و جریان‌های نوپدید میان نخبگان و فعالان فرهنگی، انتظامی و قضایی کشور؛ مطالبه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) برای ایجاد سازوکار مناسب جهت مواجهه کارآمد نظام ج.ا.ا با جریان‌های نوپدید است، اما نقاط ضعف مدیریت ساختارهای مرتبط با مسئله فرق و جریان‌ها شامل مواردی از قبیل نبود نظام مدیریت جامع و راهبردی مواجهه با فرق و جریان‌های نوپدید، عدم تعریف عملیاتی مواجهه، عدم تعریف مؤلفه‌های جامع موردنیاز در مواجهه کارآمد، عدم تعریف شاخص‌های اندازه‌گیری کارآمدی در مواجهه، عدم دستور کار قرار داشتن مسئله فرق و جریان‌ها برای مدیران و مسئولان مرتبط، فقدان نظام برنامه‌ریزی فرهنگی و انتظامی مناسب در استان‌ها و مناطق درگیر آسیب‌های فرق و نیز کلان کشور، نبود جایگاه رسمی برای تعیین نیازها و اولویت‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت فرهنگی و انتظامی استان‌ها و نیز کل کشور در مواجهه با فرق و جریان‌های نوپدید، نبود جایگاه تلفیق و تعدیل‌کننده برنامه‌های سالانه دستگاه‌های فرهنگی و انتظامی مرتبط با موضوع فرق و جریان‌های نوپدید، نبود آمایش فرهنگی و انتظامی و در نتیجه تصویب برنامه‌های ناهمگون، غیرمتوازن، غیرضروری و همراه با موازی‌کاری در عرصه مواجهه با فرق و جریان‌های نوپدید؛ فقدان نظام بودجه‌ریزی فرهنگی و انتظامی مناسب در مواجهه با فرق و جریان‌ها؛ نبود تناسب بین ارکان مأموریت‌دهی و بودجه‌دهی در عرصه مواجهه با فرق و جریان‌ها، نبود (بانک اطلاعاتی) جامع و به‌روز از وضعیت فرق و جریان‌های نوپدید، نبود اتاق وضعیت فرق و جریان‌های نوپدید، کم‌توجهی برخی مدیران فرهنگی و غیرفرهنگی در خصوص مواجهه با فرق و جریان‌ها؛ کم‌توجهی به اصل وجود تهاجم فرهنگی و جنگ نرم دشمنان به‌وسیله فرق و جریان‌های نوپدید، کم‌توجهی به مدیریت‌پذیری فضای فرهنگی معنوی جامعه و ضرورت و امکان مقابله عالمانه، روشمند و قاطع در مقابله با تهاجمات فرق و جریان‌های نوپدید، ضعف کارآمدی مطلوب نظام فرهنگی کشور، ضعف ساختار و ترکیب فعلی شورای عالی انقلاب فرهنگی، کمبود انسجام و هماهنگی بین دستگاه‌های مرتبط با مسئله فرق و جریان‌ها؛ فقدان هم‌افزایی لازم بین دستگاه‌های مرتبط با مسئله فرق و جریان‌ها، نیاز جدی به مرکز فرماندهی، هماهنگی و هم‌افزایی اعم از قوانین سیاست‌گذاری و اجرا؛ عدم توجه کافی به دیدگاه‌های متخصصین فرق و جریان‌های نوپدید در مدیریت فرهنگی و محور نبودن آنها در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، انتظامی، ورود نگاه‌های سیاسی و موضوعات جناحی در مدیریت فرق و جریان‌ها، واگذاری مدیریت فرق و جریان‌ها به مسئولان سیاسی، نبود معاونت فرق و جریان‌ها در سازمان‌ها و نهادهایی که ارتباط بیشتری با مسئله فرق و جریان‌ها دارند، است.

ح) راهکارها و پیشنهادهای

۱. توجه به حقوق معنوی

با توجه به نیاز معنوی بشر امروزی و به‌خصوص در ایران که پس از انقلاب این نیاز تشدید شده است، لازم است با قانون‌گذاری در این حوزه، هم به برآورده شدن این نیاز توجه شود و هم اینکه موانع و بازدارنده‌هایی را برای کسانی که به این بخش از حقوق مردم تعدی می‌کنند، فراهم آورد. حقوق معنوی به معنای برخورداری از شرایط مناسب برای شکوفایی استعدادهای معنوی یا ارضاء تمایلات معنوی است که دولت‌ها موظف به تأمین شرایط مناسب و رفع موانع موجود برای تحقق آن هستند. در صورتی که چنین حقی در جامعه دینی به رسمیت شناخته شود، نه تنها شرایط لازم برای دست یافتن به آن تسهیل می‌گردد، بلکه شرایط را برای برخورد با کسانی که این نیاز و حق را محدود کرده و یا از آن سوءاستفاده می‌کنند، فراهم می‌سازد. این در حالی است که هنوز در سیستم قانون‌گذاری کشور، در این زمینه خلأ قانونی وجود دارد و صرفاً برخوردها با مدعیان دروغین جنبش‌های دینی، با عناوین دیگری و صرفاً با شکات خصوصی صورت می‌گیرد؛ بنابراین لازم است که نهادهای قانون‌گذار و در رأس آن مجلس اقدام به تصویب قوانینی نمایند که هم به آموزش و تأمین نیازهای معنوی توجه داشته باشد و هم اینکه محدودیت‌هایی را برای مدعیان دروغین و شیادان این حوزه فراهم بیاورد. چراکه نبود این نوع قوانین باعث می‌شود که نیاز موجود اشباع نشود و افراد از مسیرها و کانال‌های انحرافی به دنبال تأمین نیازهای خود باشند و در نهایت آسیب جدی به جریان دین‌داری در کشور رساند.

۲. نظارت دقیق بر محصولات فرهنگی

در سال‌های اخیر، بسیاری از محصولات فرهنگی همچون فیلم، کتاب، مجله و شبکه‌های اینترنتی به صورت آشکار اقدام به تبلیغ جریان‌ها و فرّق نوپدید کرده‌اند و لذا این مسئله به خوبی خلأ قانونی در این زمینه را نشان می‌دهد. البته بخشی از علل این مسئله به عدم اشراف تصمیم‌گیران در این حوزه نسبت به محتوای این محصولات فرهنگی بازمی‌گردد، اما بخشی از آن نیز به عدم سیاست و قانون مدون و روشن در این زمینه است. نبود این امر باعث سردرگمی و تشکیک مخاطبان این محصولات در انحرافی بودن آنها شده است.

۳. ایجاد بانک اطلاعات از جریان‌ها و نخبگان این حوزه

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه جریان‌ها و فرّق نوپدید، نشان‌دهنده این امر است در این

حوزه کمبود پژوهش وجود دارد. به دلیل جذابیت بحث جریان‌ها و فرق نوپدید، سال‌های اخیر، افراد زیادی به این حوزه ورود پیدا کرده‌اند، اما عمدتاً تحقیقات فردی صورت گرفته است. این در حالی است که تاکنون بانک جامعی از اطلاعات در این زمینه ایجاد نشده است که شامل پژوهش‌های انجام‌شده، مراکز فعال در این زمینه و نخبگان و متخصصین این حوزه، باشد.

۴. ضرورت پژوهش در ماهیت جریان‌ها و فرق نوپدید

هرچند که در عرصه جریان‌ها و فرق نوپدید، پژوهش‌هایی صورت گرفته است، اما نقطه تمرکز مواجهه مدیریت ساختارها معطوف به رویکردهایی است که از فقدان یا ضعف پژوهش رنج می‌برند. این در حالی است که هرگونه اقدامی در حوزه فرهنگی بدون داشتن پشتوانه پژوهشی، محکوم به شکست خواهد بود. چراکه از یک‌سو، شناخت دقیقی نسبت به جریان موردنظر و خطرات و حتی فرصت‌های آنان وجود ندارد و از سوی دیگر، این‌گونه اقدامات به دلیل عدم برخورداری از پشتوانه پژوهشی، نتایج معکوسی را به همراه خواهد داشت. همچنین عمده کارهایی که در این زمینه صورت گرفته است، پژوهش‌های کلامی بوده و کمتر به پژوهش در زمینه محتواهای جذاب این جریان‌های نوپدید پرداخته شده و در مواردی که شیوه‌های جذب این جریان‌ها مورد بررسی قرار گرفته، عموماً به مسائلی همچون رابطه جنسی و موسیقی اشاره شده است. قطعاً این مسائل در گرایش به این جریان‌های نوپدید تأثیرگذار بوده، اما این امر نمی‌تواند دلیل جذابیت و گرایش قابل توجه مخاطبان به این جریان‌ها باشد. مبانی هستی‌شناختی و نوع نگاه آنها به زندگی و تلاش برای نهادینه ساختن سبک جدیدی از زندگی، در جذابیت آنها بسیار مؤثر است، این در حالی است که کمتر به تبیین این امور پرداخته شده است. در این میان، گرفتن بازخورد از مخاطبان این جریان‌ها و کشف علل جذابیت آنها، می‌تواند به برخورد صحیح با این جریان‌ها و کاهش تأثیرگذاری آنها کمک کند، در این زمینه لازم است که فرصت‌های لازم پژوهشی برای مؤسسات فرهنگی فراهم شود تا با حضور در این عرصه، زمینه را برای برخورد مناسب و عالمانه با این جریان‌ها پدید بیاورند.

۵. ارائه معنویت اصیل و کاربردی شدن آن

یکی از خلأهای مدیریتی، عدم توجه به نحوه ارائه معنویت اصیل به جامعه هست. بیان جدید از محتوای غنی معنویت اسلامی و ارائه جذاب آن، قطعاً در زمینه هدایت مردم به این جریان اصیل و جلوگیری از گرایش به جریان‌های انحرافی کمک می‌کند. ضمن اینکه لازم است که این محتواهای جذاب را به صورت عملیاتی و کاربردی ارائه گردد. چراکه یکی از مهم‌ترین علل گرایش به این

جریان‌ها جهل به عرفان اسلامی از یک سو و ثقیل بودن عرفان اسلامی هست. امروزه نمی‌توان علاقه‌مندان به سیروسلوک را به کتب عرفانی قدیم ارجاع داد، چراکه در عین حال که دشواری درک و فهم معنی را دارند، جاذبه چندانی نیز ندارند؛ بنابراین لازم است که آن را در قالب جدیدی بیان کرد، چراکه غفلت از این امر مهم، باعث شده است که جریان‌های نوپدید، توانسته‌اند افرادی را به آموزه‌های خود جذب کنند. اگر آموزه‌های عرفانی در قالبی هنری و دل‌نشین و همه‌فهم بیان گردد، افراد بسیاری مجذوب عرفان اصیل اسلامی خواهند شد. در کنار معرفی عرفان اسلامی، باید شخصیت‌های برجسته عرفانی، نیز به علاقه‌مندان معرفی شوند.

۶. احیاء میراث فاخر ادبیات عرفانی

یکی از نقاط قوت فرهنگی نظام ج. ا. ا. دارا بودن میراث غنی و سترگ ادبیات عرفانی هست. این ادبیات که ریشه در آموزه‌های عرفانی و معنوی قرآن کریم و عترت معصوم علیهم‌السلام دارد در طی صدها سال به مجموعه‌ای کامل تبدیل شده است، هنرمندان عرصه سخن عرفانی، خود انسان‌های سالکی بوده‌اند که از سرچشمه‌های معرفت نوشیده‌اند و با تلیقی زیبا از عشق و عقل و نیز طریقت و شریعت در عین سوزوگدازهای عاشقانه و عارفانه انسان‌هایی متشروع بوده‌اند. این ادبیات عرفانی ژرف که در آثار بزرگانی چون نظامی گنجوی، باباطاهر، سعدی، مولوی، حافظ و صدها شاعر عارف دیگر به یادگار مانده است می‌تواند به‌خوبی نیاز انسان امروزه گرفتار در زندگی مادی فاقد روح و معنی را پاسخ بگوید و این هدف در صورتی محقق می‌شود که ضمن بازخوانی این میراث آن را به زبان امروز به‌ویژه نسل جوان ارائه گردد.

منابع و مأخذ

۱. ابن منظور، محمد بن مکرّم، ۱۴۰۸ ق، *لسان العرب*، ج ۱۰، بیروت، انتشارات داراحیاء التراث العربی، چ اول.
۲. ابوالقاسمی، محمدجواد و سیدمهدی سجادی، ۱۳۸۴، *پژوهشی در چالش‌های توسعه فرهنگ دینی با نگاه به آینده*، تهران، نشر عرش پژوه.
۳. انواری، محمدرضا، ۱۳۹۲، «زمینه‌های معرفتی ورود و گسترش عرفان‌های نوظهور با تأکید بر آثار پائولو کوئلیو»، *فصلنامه مطالعات معنوی*، ش ۷، ص ۱۹۵ - ۱۶۵
۴. ایران نژاد پاریزی، مهدی، ۱۳۹۳، *اصول و مبانی مدیریت در جهان معاصر*، تهران، نشر مدیران.

۵. پیروزمند، علیرضا، ۱۳۹۵، *مبانی و الگوی مهندسی فرهنگی*، قم، نشر تمدن نوین اسلامی وابسته به فرهنگستان علوم اسلامی.
۶. جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۲، *الگوهای سیاست‌گذاری فرهنگی در جهان معاصر*، زیر نظر دکتر سید رضا صالحی امیری، تهران، نشر تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۷. حمیدیه، بهزاد، ۱۳۸۶، «معنویت‌گرایی‌های نوین از سه منظر»، *مجله کتاب نقد*، شماره ۴۵.
۸. خانی اوشانی، نسرین و علی کیادربندسری، ۱۳۹۲، «مدرنیته، رسانه و جنبش‌های نوین دینی»، *فصلنامه پژوهش‌های معنوی*، ش ۷، ص ۱۶۴ - ۱۴۱.
۹. خسروناه، عبدالحسین، ۱۳۹۶، *جریان‌شناسی ضد فرهنگ‌ها*، قم، انتشارات تعلیم و تربیت اسلامی.
۱۰. رحمان‌سرشت، حسین، ۱۳۸۳، *راهبردهای مدیریت*، تهران، انتشارات فن و هنر، چ اول.
۱۱. *رصده فرهنگی*، ابعاد و راهکارها، سایت شورای عالی انقلاب فرهنگی:
www.mohandesifarhangi.com
۱۲. رضایی، علیرضا، ۱۳۸۷، «آسیب‌شناسی فرهنگی؛ تبیین مفهومی، نظری و راهبردی»، *ماهنامه مهندسی فرهنگی*، سال دوم، ش ۱۸ - ۱۷.
۱۳. ریاحی، محمد اسماعیل، ۱۳۹۳، «بررسی عوامل اجتماعی‌گرایش به معنویت‌های نوپدید در بین جوانان»، *فصلنامه مطالعات معنوی*، ش ۷، بهار ۹۲.
۱۴. سایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بخش مصوبات، مصوبات سال ۱۳۸۴ نامه شماره ۲۲۷۲ - ۱ / م مورخ ۸۳/۱۲/۴.
۱۵. سایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بخش مصوبات، مصوبات سال ۱۳۸۵ «طرح کلی مقابله با بروز و ظهور و رشد جریان‌های عرفان‌های انحرافی» مصوبه جلسه ۴۵۲ مورخ ۲۴ بهمن ۱۳۸۵ شورای فرهنگ عمومی.
۱۶. سعیدی، محمد مسعود، ۱۳۹۶، *عرفان درگروه حلقه‌ها*، قم، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۱۷. شریفی دوست، حمزه، ۱۳۹۲، *عرفان‌های کاذب (راه‌های نفوذ و راه کارهای مقابله)*، قم، نشر معارف.
۱۸. شریفی دوست، حمزه، ۱۳۹۲، *کاوشی در معنویت‌های نوظهور*، قم، نشر معارف، چ چهارم.
۱۹. شریفی، احمدحسین، ۱۳۹۲، *درآمدی بر عرفان حقیقی و عرفان کاذب*، قم، نشر صهبای یقین.
۲۰. صالحی امیری، سیدرضا و اسماعیل کاووسی، ۱۳۸۶، «تأملی بر ضرورت‌های طراحی و توسعه مدیریت فرهنگی»، *مجموعه مقالات اولین همایش مهندسی فرهنگی*.

- تحلیل مدیریت نظام جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با جریان‌ها و فرّق نوپدید □ ۹۱
۲۱. صدری‌افشار و همکاران، ۱۳۹۳، *فرهنگ معاصر فارسی*، یک جلدی، نشر فرهنگ معاصر.
۲۲. طلوعی اشلقی، عباس و مرتضی داوودی، ۱۳۸۸، «شناسایی فعالیت‌های موازی سازمان تبلیغات اسلامی با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و تبیین معایب آن بر مدیریت فرهنگی کشور و ارائه راهکارهای هماهنگ سازی»، *پژوهشنامه*، ش ۳۷.
۲۳. علی محمد نائینی و دیگران، ۱۳۸۹، *درآمدی بر مدیریت فرهنگی*، تهران، انتشارات ساقی.
۲۴. فاضلی، نعمت‌الله و مرتضی قلیچ، ۱۳۹۳، *نگرشی نوبه سیاست فرهنگی: سیاست فرهنگی از دیدگاه مطالعات فرهنگی*، تهران، انتشارات تیسرا.
۲۵. قدیری، محمدحسین، ۱۳۹۱، «علل روان‌شناختی در گرایش به جنبش‌های معنوی نوپدید»، *فصلنامه مطالعات معنوی*، ص ۱۱۲ - ۷۵.
۲۶. قلجی، حسین، ۱۳۹۰، *سیاست‌گذاری عمومی با مدل مرحله‌ای چارلز جونز*، پرتال علوم انسانی به آدرس: www.ensani.ir
۲۷. کرباسچی، مجتبی و بهزاد حمیدیه، ۱۳۸۹، «ظهور رشته مطالعات ادیان نوپدید از دیدگاه ملتون»، *راهبرد*، ش ۳.
۲۸. گلریز، حسن، ۱۳۶۸، *فرهنگ توصیفی لغات و اصطلاحات علوم اقتصادی*، تهران، مرکز آموزش بانکداری.
۲۹. دهخدا، علی‌اکبر، ۱۳۷۷، *لغت نامه دهخدا*، تهران، دانشگاه تهران.
۳۰. مشبکی، اصغر و علی اصغر پورعزت، ۱۳۸۰، *مدیریت فرهنگ جامعه، سخن سمت*، ش ۸.
۳۱. مطهری، مرتضی، ۱۳۷۲، *تکامل اجتماعی انسان*، تهران، انتشارات صدرا.
۳۲. مظاهری‌سیف، حمیدرضا و دیگران، ۱۳۹۱، *آسیب‌شناسی عرفان‌های نوظهور*، قم، صهبای یقین.
۳۳. معین، محمد، ۱۳۷۵، *فرهنگ معین*، ج ۲، تهران، انتشارات امیرکبیر، چ دهم.
۳۴. مقام معظم رهبری، ۹۷/۱/۲۹، بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: www.leader.ir
۳۵. مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۸/۶، بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: www.leader.ir
۳۶. منصور، جهانگیر، ۱۳۹۸، *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، نشر دیدار.
۳۷. نگارش، حمید، ۱۳۹۵، «معنویت‌های نوپدید و چالش‌های آینده انقلاب اسلامی ایران»، *سیاست متعالیه*، سال چهارم، ش چهاردهم، ص ۴۰ - ۲۵.

۹۲ □ فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، س ۱۶، پاییز ۱۳۹۸، ش ۵۸

۳۸. وحید، مجید، ۱۳۸۴، «جستاری پیرامون مشکل سیاست گذاری در ایران»، *فصلنامه سیاست*، ش ۶۷.
۳۹. وکیلی، هادی، ۱۳۸۶، «آسیب شناسی معنویت گرایی نوپدید در ایران»، *کتاب نقد*، ش ۴۵، ص ۱۶-۳.

40. . Cults in Our Midst; the Continuing flight Against their Hidden Menace.